

Torinska listina

uradno v veljavi

Spremna beseda in prevod: Miha Vrhunec

V Glasilih SVS št. 8/str.28 in št. 12/ str. 56 sta bila objavljena prevoda prvega in končnega osnutka Torinske listine s predgovoroma sestavljalcev. Sedaj je pred nami uradno veljavni tekst.

Na spletni strani zveze FIVA je bilo v zadnjih dveh letih brati kar nekaj nasprotujočih si mnenj o obeh osnutkih. Delni vzrok zanje je tudi dokaj zahtevna vsebina listine, ki je privedla do tega, da se nekateri ljubitelji niso prepoznali v njej. Zato je še sedaj priporočljivo prebrati vsaj predgovora obeh osnutkov skupaj z uradnim predgovorom potrjene listine, ki se nahaja v nadaljevanju. V prevodu smo želeli posloveniti dva pogosto uporabljana izraza: konzerviranje ter restavriranje, in sicer s slovenskima besedama; ohranjanje in obnova oziroma obnavljanje. Za nezaželeni postopek po tej listini, ki je bil v obeh osnutkih prevajan kot obnova ali prenova, katerih pomen SSKJ razlikuje precej nejasno, smo uporabili izraz predelava, kot prevod sedaj na novo uporabljenega izraza tudi v uradnem angleškem tekstu.

Sledili smo namreč duhu poslovenjenja izpred dveh desetletij, ko je lepa slovenska beseda starodobnik nadomestila tujki veteran in oldtimer. Baje je besedo starodobnik prvi začel rabiti Martin Mis, velik ljubitelj in dirkač s starodobnimi motocikli.

Svetovna starodobniška zveza FIVA predstavlja poenotene smernice za odgovorno ravnanje s starodobniki
(uradni predgovor)

Brüssel/Stuttgart, 29. 1. 2013 – Dne 29.1. 1886 je podelil cesarski patentni urad v Berlinu Carlu Benzmu nemški patent št. 37435 za njegovo trikolesno vozilo s plinskim motorjem. Ta datum velja kot rojstna ura avtomobila in označuje začetek mobilnosti posameznika. Danes, natančno 127 let kasneje, dne

29. januarja 2013, stopa v uradno veljavo »Torinska listina«, ki so jo potrdili poslanci generalne skupščine Mednarodne zveze starodobnih vozil (FIVA) v oktobru 2012. Ta temeljna listina poudarja kulturno zgodovinski pomen avtomobila in se poteguje za odgovorno ravnanje s starodobnimi vozili. Smernice in načela ponujajo prvič imetnikom takih vozil pomoč, kako naprej in priporočila o rabi, vzdrževanju, popravilih in obnovi. Listina je temeljni, svetovno potrjeni dokument, s katerim se FIVA odziva na pozive mednarodnih političnih organizacij, kot npr. Evropskega parlamenta ali UNESCO. Spada v skupino skupaj z Barcelonsko listino za varstvo starodobnih plovil in Listino iz Rige za varovanje starodobnih tirničnih vozil.

S Torinsko listino zagotavlja starodobniška mednarodna zveza FIVA mednarodno pravo, da smo mobilni s starodobnimi vozili. "Če hočemo jutri doživljati starodobnike, jih moramo sedaj povzdigniti v kulturno dobrino, ki je vredna varstva", pravi predsednik FIVA Horst Brüning. In to ne pomeni, da je treba vsa vozila postaviti v muzeje". Ne, nasprotno. S Torinsko listino hočemo poskrbeti, da se bodo starodobniki bolj pojavljali na javnih cestah. Kajti samo tako bodo delili z vsemi svojo zgodovino in očarljivost", nadaljuje Brüning. Torinska listina naj ponuja smernice, kako v rabi in pri obnovi posameznega vozila ohraniti čim več izvirne osnove, dokumentirati vsa dela in ohraniti vozne večšine.

Zanimanje za starodobnike se povečuje

Vedno več ljudi se zanima za starodobna vozila in želi biti lastnik enega. Medtem, ko je bilo pred leti ljubiteljstvo starodobnih vozil domena peščice ljudi, dandanes postaja to ljubiteljstvo globalno gibanje. Strožje in obsežnejše okoljske in varnostne zahteve odmikajo ljudi od vzdrževanja

njihovih starodobnikov v originalnem stanju, da bi se lahko še naprej vozili z njimi po javnih cestah. V takem stanju ponuja FIVA svojo Torinsko listino. Ta temeljni dokument pomeni, da naj se pristop k temu družbenemu dogajanju nadaljuje bolj na mednarodnem kot na nacionalnem nivoju. Kot model je bil uporabljen UNESCO-v dogovor o varstvu kulturne lastnine z dne 14. 11. 1970. V 120 državah so ga sprejeli v nacionalno zakonodajo. V Torinski listini določa FIVA merila in zahteve, po katerih je lahko starodobno vozilo opredeljeno kot kulturna lastnina.

Osrednja tema Torinske listine je varovanje kolikor je mogoče največ originalnih lastnosti vozila. Vključeni so avti, motocikli, gospodarska vozila, tovornjaki, kolesa in druga mehanično gnana vozila, prav tako kopenska vozila, ki ne vozijo po tirih in ki jih poganja para, gorivo, človeška moč ali elektrika. Obstaja nabor posebnih priporočil o uporabi, vzdrževanju, ohranjanju, obnovi in popravih starodobnih vozil. Prvič v zgodovini imajo lastniki starodobnih vozil pred seboj dokument, ki jim ponuja jasne smernice o najboljšem načinu skrbništva njihovega vozila. V načrtu je identifikacijska izkaznica (ID card), ki bo temeljila na Torinski listini in ki bo zagotavljala vsakemu lastniku, prodajalcu in kupcu, da je bilo vozilo v uporabi in vzdrževano v skladu s Torinsko listino.

Ohranjanje, obnavljanje ali predelava?

Smoter Torinske listine je varovati predmetne in nepredmetne dokaze o zgodovini vozil z namenom, da se zgodba nadaljuje. Stremimo za varovanjem kar se da največje možne verodostojnosti. Strokovna in nadaljnja skrb za vse dele vozila ter redna uporaba, sta za to nujni. Čim bolj je vozilo v vožnji in s tem vidno na javnih cestah, večje zanimanje se pojavlja med ljudmi, ne samo za vozila kot taka, ampak tudi za tradicionalne veščine, strojogradnjo, vzdrževanje in delovanje.

Predsednik FIVA Brüning podpisuje listino

FIVA razlikuje tri različne postopke za vzdrževanja vozila:

Ohranjanje – skrb za varovanje vozila pred poškodbami ali odkloni od njegovega originalnega stanja na njemu primeren način in glede na njegovo zgodovinsko vrednost. Zlato pravilo je "ohraniti zgodovino v vozilu". Izgled "boljši kot nov" ni smoter.

Obnova – vključuje vse vrste popravil, obnov ali ponovnih izdelav. To vključuje, npr. nadomeščanje manjkajočih delov ali območij z namenom obnove vozila v zgodnejše stanje in varovanja originalnih delov kolikor je mogoče.

Predelava – vključuje vse delo, s katerim stremimo k bolj ali manj natančnemu, tovarniško novemu izgledu vozila, ne da bi upoštevali zgodovinsko doslednost. Ta vrsta posega lahko zbrše z vozila njegov kulturni ter zgodovinski pomen in je v nasprotju s pristopom, kot ga navaja ta lista.

Kmalu bo na voljo priročnik z delovnim naslovom »Vademecum« in bo ponujal nadaljnjo razlago, kako upoštevati Torinsko listino v praksi. Ta projekt vodi Thomas Kohler, predsednik skupine Torinske listine.

Torinska listina

potrjena na generalni skupščini FIVA, oktober 2012
in svečano objavljena dne 29.1.2013

Spremna beseda in prevod: Miha Vrhunec

Uvod

Mednarodna zveza starodobnih vozil (FIVA) je svetovna zveza klubov starodobnih vozil. Podpira in pospešuje varovanje ter odgovorno rabo starodobnih vozil kot pomembnega dela naše tehniške in kulturne dediščine.

Starodobna vozila so pomembna kot prevozno sredstvo, kot priča svojega zgodovinskega izvora, stanja tehnike v njihovem obdobju in ne nazadnje kot njihov vpliv na družbo.

Vsebina Torinske listine vključuje mehanično gnana cestna in netirnična kopenska vozila. Vozilo se smatra kot starodobno takrat, ko je skladno s Torinsko listino in uporabljenimi opredelitvami zveze FIVA.

Torinska listina lahko vključuje tudi zgradbe in človeške izdelke, ki so povezani s starodobnimi vozili in obdobjem, ko so bili v redni rabi, kot npr. tovarne, bencinske črpalke, ceste ali dirkališča. Dolga leta so bili lastniki starodobnih vozil, skrbniki zbirk starodobnih vozil in restavratorji starodobnih vozil zelo uspešni pri reševanju, varovanju, ohranjanju in vzdrževanju starodobnih vozil v voznem stanju.

Torinsko listino je potrdila FIVA z namenom, da ponudi smernice za odločitve in ravnanje s starodobnimi vozili. Torinska listina združuje načela smernic za uporabo, vzdrževanje, ohranjanje, obnovo in popravila starodobnih vozil.

Torinska listina temelji na UNESCO-vih listinah: Beneška (1964), Barcelonska (2003, starodobna plovila) in Listina iz Rige (2005, starodobna firnična vozila), pri čemer so jo te listine tudi navdihnile.

Listina

1. člen, »Smoter«

Smoter Torinske listine je varovati in zaščititi starodobna vozila vključujoč njihovo načrtovanje, obliko, delovanja in dokumentirane zgodovine, prav tako vedenja o mnogih in različnih vplivih na družbo in njena okolja.

Za razumevanje, vrednotenje in zagotavljanje ohranjenosti in delovanja starodobnih vozil, vključno njihovo rabo na javnih cestah, je pomembno uporabiti raziskovalne metode, znanstveno, zgodovinsko in tehnično znanje ter v to vključiti ustanove ter strokovno delo, ki

delujejo na tem področju.

2. člen, »Bodočnost«

Ohranjanje, obnova in vsi delovni postopki, ki se nanašajo nanje, stremijo k ohranjanju starodobnih vozil kot tehničnih izdelkov in prič prevozne zgodovine in kulture. Nujen je tudi prenos uporabljenih postopkov, znanja in delovnih potekov na bodoča pokolenja. Stremimo tudi za ohranitvijo posebnih znanj, strokovnih vsebin in veščin, ki se nanašajo na proizvodnjo in delovanje takih vozil.

3. člen, »Skrbništv«

Za preživetje starodobnikov je bistveno stalno in zadovoljivo skrbništvo.

Raba starodobnih vozil, tudi na javnih cestah, je pomembna za njihovo ohranjenost. To je edini način za popolno razumevanje in prenos tradicionalnega znanja vožnje in njihovega vzdrževanja na bodoče generacije.

4. člen, »Položaj«

Za varovanje starodobnih vozil je koristno, da jih vidimo kot neločljiv del javnega življenja in prepoznani kot prispevek k kulturni dediščini.

Pomembno in zaželeno je, da so starodobniki v uporabi. Zaradi njihove uporabe pa starodobna vozila naj ne bi bila predelana bolj kot je potrebno.

Neizogibne predelave naj ne slabijo zgodovinske osnove. Načeloma, naj ne bi spremenile obdobjnega snovanja in izgleda vozila.

5. člen, »Postopki«

Varstvo starodobnih vozil lahko zahteva posege ali obnove različnih obsegov.

Vzdrževanje pomeni skrbništvo in preprečevanje poslabšanja ali okvar, s katerima je zagotovljeno sedanje stanje ter posebna in spominska kakovost starodobnega vozila ali predmeta.

Ohranjanje (konzerviranje) vključuje vsa dejanja, ki služijo zagotovitvi in utrditvi vozila ali predmeta, da se ne spremenijo zgodovinska osnova, deli in materiali. Postopek ohranjanja naj ne podvrže na noben način tveganju predmetove zgodovinske ali materialne izpričane vrednosti. Izključno služi varovanju ali vsaj odložitvi nadaljnega razpadanja. Običajno taki ukrepi niso vidni na površini.

Obnova (restavriranje) je postopek nadomeščanja manjkajočih delov ali območij

z namenom, da prikaže zgodnejše stanje vozila in gre dlje od ohranjanja (konzerviranja). Obnovljena območja naj bi bila obzirno vpeta v obstoječe zgodovinsko stanje, vendar pa jih je možno ločiti pri podrobnejšem ogledu.

Popravilo se loči od obnove in pomeni prireditve, osvežitve ali zamenjavo obstoječih ali manjkajočih sestavnih delov. Popravilo ponovno naredi vozilo v celoti dejavno in ni nujno, da upošteva izvirno osnovo, ki pripada vozilu.

Vzdrževanje, ohranjanje (konzerviranje) in obnavljanje (restavriranje) so posebni postopki, ki stremijo k varovanju in prikazu tehnične, estetske, funkcionalne in družbene ter zgodovinske vrednosti vozila.

Ti postopki naj pripomorejo k razumevanju in cenjenosti izvirnega snovanja ter zgodovinskega ozadja posameznega vozila. Temeljijo naj na spoštovanju posamezne zgodovinske enote in informacijah iz izvirnih dokumentov.

6. člen, »Zgodovina«

Vse spremembe in predelave na vozilu, ki so se dogodile med redno življenjsko dobo in so spremenile njegovo stanje od tistega ob prvi dobavi, so pričevala zgodovine vozila in naj bi jih varovali kot take. Zato ni nujno obnoviti starodobno vozilo tako, da njegov izgled in tehnične lastnosti ustrezajo tistim s časa izdelave. Obnova (restavriranje), ki bi vrnila vozilo v stanje določenega obdobja, naj bi se uporabila samo po skrbnem pregledu zgodovinskih podatkov ali skrbnem načrtovanju.

Deli in materiali, ki jih vgradimo v smislu zamenjave starodobnih delov v postopku obnove (restavriranja), naj bi bili označeni z enostavnimi in stalnimi oznakami, da se ločijo od zgodovinske osnove.

Za zamenjane dele priporoča FIVA označevalni sistem, ki je priložen tej Listini (Priloga 1).

7. člen, »Natančnost«

Med obnovo (restavriranjem) starodobnega vozila naj bi prednostno uporabljali pravilne materiale in delovne tehnike, razen če taki materiali ali tehnike ne morejo biti več uporabljeni zaradi varnostnih razlogov, pomanjkanja dobavljivosti ali pravne prepovedi.

Zlasti pri ohranjanju (konzerviranju) starodobne osnove, morda niso primerni tradicionalni materiali. Kot kjerkoli na področju obnavljanja (restavriranja) smejo biti v uporabi namesto njih moderni materiali in delovne tehnike, pri čemer so bili le-ti pred tem preizkušeni glede primernosti in trajnosti s poizkusi ali preizkušeni v praksi.

8. člen, »Izgled«

Kakršnakoli predelava starodobnega vozila, ki je bila potrebna zunaj njegovega rednega življenjskega obdobja, naj bi bila vključena

obzirno in s spoštovanjem do izvirne zgradbe in izgleda.

Take predelave naj bi bile povratne. Priporočljivo je, da so vsi odstranjeni pomembni izvorni deli hranjeni z vozilom za kasnejšo rabo in da služijo kot dokaz izvirne obstojnosti in izdelave.

9. člen, »Načrtovanje«

Kakršnokoli delo, ki je opravljeno na starodobnem vozilu, naj bi bilo načrtovano urejeno in dokumentirano na primeren način.

Ti dokumenti naj bi se hranili skupaj z vozilom.

10. člen, »Arhivi«

Vse osebe, firme in organizacije, ki sodelujejo pri varovanju, ohranjanju (konzerviranju) in obnavljanju (restavriranju), popravilu in delovanju starodobnih vozil naj naredijo vse potrebno za varovanje njihovih zapisov in arhivov.

11. člen, »Stanje«

Ustanove, ki so vključene v varovanje in prenos znanja ali posebnih veščin, ki so potrebni pri varovanju in delovanju starodobnih vozil, naj bi iskale potrditev pri mednarodnih in nacionalnih oblasteh kot ustanove kulturne dediščine.

Arhivi, ki vsebujejo dokumente, risbe, fotografije ali druge nosilce informacij in predmeti, ki se nanašajo na starodobna vozila, naj bi bili varovani kot del kulturne dediščine.

Priloga 1

Predlagani sistem označevanja:

Sistem uporablja sledeče črke za stalno označevanje:

NB = »newly built«, - izdelan ponovno - (čim bolj natančen posnetek v smislu oblike, materialov in izdelave, izdelan neposredno po preverjenem izvorniku),

FR = »free reconstruction« - prosta izdelava - (ponovna izdelava brez uporabe kakršnegakoli starodobnega vzorca v smislu oblike, materiala ali izdelavne tehnike. Del vsekakor izpolnjuje tehnično funkcijo starodobnega sklopa, ki je bil rabljen prej),

CS = »conservational stabilisation« - ohranitvena utrditev - (kasnejša utrditev ustroja, ki je dodana z namenom, da utrdi starodobno osnovo).

Priporočamo označevanje leta obnove/izdelave dela, ki zamenjuje prejšnjega, z dvoštevlično oznako.

Delovna skupina Torinske listine / Kulturna komisija pri FIVA;

Thomas Kohler, Gundula Tutt, Rainer Hindrischedt, Mario De Rosa, Alfieri Maserati, Stefan Musfeld & Mark Gessler